

Oponentní posudek disertační práce

Autor práce: Mgr. Blahoslav Fajmon

Název práce:

Teorie mluvních aktů v teologii se zvláštním ohledem na prosebnou modlitbu a vyznání Ježíše Krista jako Syna Božího v Markově evangeliu

Fajmonova disertační práce je členěna do dvou hlavních částí. V té první autor představuje filosofickou terminologii a pojmové a metodické nástroje, se kterými bude v disertaci pracovat. Jedná se především o vybrané koncepty a teze významných představitelů filosofie jazyka, respektive teorie mluvních aktů (Wittgenstein, Austin, Searle). Fajmon nenabízí detailní analytické studie díla a myšlenkové stavby těchto filosofů, pouze stručně nastiňuje základní souřadnice jejich filosofického přístupu k jazyku, aby si připravil pracovní pole pro aplikaci vybraných principů a metod na poli biblické exegeze a teologické reflexe výpovědí Písma.

Ve druhé, stěžejní části své disertace autor představuje konkrétní aplikaci pojmových nástrojů a metodických postupů, které vytěžil z analýzy provedené v části první. Ukazuje, v jakém smyslu a proč mají postřehy hlavních představitelů teorie mluvních aktů zásadní dopad na interpretaci jednotlivých výpovědí řeči víry, jak je zaznamenána v bibli, včetně docela zásadních důsledků pro teologický význam těchto výpovědí. Jedná se především o metodicky přesné, věcné a precizní rozlišení, co vlastně ten který mluvčí v biblickém textu říká respektive míní (co svými slovy „dělá“), a to nejen na rovině věcného či konceptuálního obsahu jeho výpovědi, ale také z hlediska toho, co v obsahu výpovědi ani v kontextuálním okolí není explicitně formulováno či artikulováno, a přitom se jedná o podstatnou dimenzi intence té které výpovědi resp. povahy angažovanosti mluvčího.

Pro ilustrativní doložení a experimentální analýzu této skutečnosti volí Fajmon (podle mého názoru velmi vhodně) prosebné modlitby ve Starém zákoně, dále prosebné modlitby v Novém zákoně, a posléze výpovědi vyznávající Ježíše jakožto Syna Božího v Markově evangeliu. U vybraných pasáží Starého a Nového zákona, náležejících do těchto typologických kategorií, autor názorně ukazuje, jaké metodické výhody (z hlediska dosažení pokud možno přesného exegetického výtěžku) nabízí analýza ilokučního aktu, respektive jakým způsobem pomáhá vyložit význam daného textu tázání po tom, zda v tom či onom požehnání, prokletí, prosbě, vyznání či jiné výpovědi jde spíše o deklarativ, komisiv, direktiv, asertiv či expresiv.

Fajmon ukazuje - podle mého názoru zcela přesvědčivě -, že mu tato terminologie umožňuje velmi jemné rozlišení povahy intence té či oné biblické výpovědi - a to zejména i v rovině implicitní orientace a záměru resp. povahy komunikačního aktu mluvčího, který se jako takový často neobjevuje v předmětném obsahu zkoumané výpovědi ani v kontextuálním okolí. Fajmon ukazuje (v návaznosti na Thiseltona a další autory), že metodická výbava převzatá z vybraných prací stoupenců teorie mluvních aktů umožňuje vnést světlo a přesnost do exegetické analýzy biblických látek, kde dříve často vládla vágní a poněkud spekulativní a

tedy dosti sporná „teorie magického účinku slova“ ve starověkých kulturách, případně se zde uplatňovaly různé aplikace Heideggerovy filosofické analýzy řeči, v kombinaci s perspektivou teologie Slova (s využitím interpretačních kategorií jako je „dění Slova“ či „událost řeči“), které rovněž obvykle postrádaly analytickou přesnost a metodickou vykazatelnost.

Domnívám se, že Fajmon dosáhl svého badatelského cíle: přesvědčivě doložil výhody uplatnění klíčových konceptů teorie mluvních aktů v biblické exegezi. Jednotlivým užívaným koncepcím stoupenců teorie mluvních aktů zároveň nikterak nekriticky nepodleh, zachoval odstup od jimi nabízených výkladových nástrojů a pojmových rámců a tím i nezbytnou pružnost v adaptaci a aplikaci metodické výbavy vycházející z teorie mluvních aktů na konkrétní biblické látky.

Vzhledem k tomu, že Fajmonova práce míří především do oblasti metodiky výkladu bible, respektive do oblasti exegetických interpretačních nástrojů, překvapuje mě poněkud obecný název disertace, slibující aplikaci teorie mluvních aktů v *teologii*. Považuji tento název za do jisté míry zavádějící: disponuje čtenáře k tomu, aby očekával aplikaci teorie mluvních aktů na velké výpovědi systematické teologie či klíčová témata dogmatiky. Případně, pokud by mělo jít o teologii praktickou, na zásadní výpovědi liturgie.

K obhajobě a dalšímu přemýšlení nabízím následující podněty:

Velmi zajímavou oblastí aplikace Fajmonem doporučených postupů by mohlo být zkoumání interpretační tradice některých výroků knihy Žalmů, rozvíjené zejména v prostředí rabínskému judaismu, kde se v souvislosti s tzv. intronizací Hospodina a vyznavačských výpovědí prohlašujících Hospodinovo panství nad celou zemí hovoří o vzájemné provázanosti (až bytostné závislosti a korelaci) mezi oddaným vyznáváním Hospodina jako Krále a Hospodinovou faktickou královskou mocí a vládou, které jako by se vzájemně konstituovaly.

Rovněž se domnívám, že by Fajmonovu rozpravu obohatilo zásadnější zamyšlení nad vyznavačskými výroky v rámci bohoslužebného dění křesťanských společenství (nakolik nejsou jen citacemi Písma). Také by bylo jistě přínosné pokusit se uplatnit Fajmonem navrhovanou metodologii k analýze vyznavačských výpovědí (svědectví víry) v situaci pronásledované církve.

Závěrem shrnuji: Fajmonovu práci (až na občasné gramatické a stylistické chyby) považuji za velmi zdařilou, jeho závěry (byť překvapivě stručně a snad až příliš lakonicky načrtnuté) jsou přesvědčivé a badatelský přínos předložené disertace je nesporný a značný. Rozhodně doporučuji k obhajobě.

V Praze 25. března 2016

Pavel Hošek 